

POKRET U DOLINU RIJEKA LAŠVE I BOSNE

U borbama od 18. do 28. septembra 1944. na Banjaluci, Bosanskoj Gradiški i Lijeve Polju glavne snage 5. korpusa zarobile su nekoliko hiljada neprijateljskih vojnika, podoficira i oficira i nanijele neprijatelju gubitke od preko hiljadu ubijenih i ranjenih. Zarobljen je i komandant svih njemačkih, ustaško-domobranskih i četničkih snaga u ovim operacijama njemački general Karl Krebs fon Devic.

Zaplijenjene su ogromne količine ratnog materijala među kojim: aviona 4, tenkova 3, topova 52, minobacača 43, puškomitraljeza 285, teških mitraljeza 48, pušaka 4756, automata 349, pištolja 588, puščane municije 1.300.000, topovskih granata 2.000, minobacačkih granata 3.100, ručnih bombi 1.154, kola 150, konja 600 i benzina 100.000 litara.

Zaplijenjen je i ostali ogromni materijal ratne opreme: sanitetski, za vezu (radio stanice, telefonske centrale, telefoni, kabli, agregat i dr.), inženjerski, intendantski i ostali.

Time je štab 5. korpusa izvršio obavezu datu Vrhovnom komandantu da će prvo razbiti i uništiti neprijateljske snage u dolini Sane, Gomjenice i Vrbasa, a potom ojačan zaplijenjenim oružjem, municijom i ostalim rat-

nim materijalom krenuti glavnim snagama korpusa u dolinu Lašve i Bosne.

Po završetku operacije 5. korpus je ojačan sa novih 7.000 boraca koji su naoružani zaplijenjenim oružjem. Tako je 5. korpus postao najjači korpus NOVJ sa 28.000 boraca, sopstvenom eskadrilom aviona, četom tenkova i vrlo jakom artiljerijom.

*

Za vrijeme borbi glavnih snaga 5. korpusa u dolini Vrbasa na Banjaluci, Bosanskoj Gradiški i u Lijevče Polju u dolini Bosne i Lašve nalazila se samo 10. krajiška divizija.

Kada su borbe na Banjaluci i Lijevče Polju bile pri kraju štab korpusa je 27. septembra naredio štabu 53. srednjobosanske divizije da odmah krene u dolinu Bosne na područje Doboja i Dervente.

Četvrta i 39. divizija povukle su se iz Banjaluke i Lijevča Polja 28. septembra na područje Kozare i Manjače. Neprijatelj je uspio da zadrži samo grad Banjaluku i neposredno cestu Banjaluka—Bosanska Gradiška. Sva ostala teritorija je bila slobodna.

Štab 5. korpusa je 1. oktobra naredio štabu 39. divizije da rasporedom jedinica na samoj periferiji Banjaluke, zatvori pravce prema Han Kolima, Bronzanom Majdanu i Prijedoru.

Štabu 4. divizije naređeno je da sve jedinice prikupi u dolini Sane i Gomjenice i izvrši pripremu za pokret prema dolini Lašve i Bosne.²⁶⁶

U vezi s tim štab 4. divizije je naredio svim štabovima brigada i artiljerijskog divizionu da izvrše svestrane vojne i političke pripreme boraca i stariješina da sprem-

no dočekaju odlazak sa teritorije Bosanske Krajine. Na- ročito je insistirano na intezivnom radu partijske i sko- jevske organizacije. Kroz politički rad trebalo je borački sastav mobilisati na pravilan odnos prema narodu na predstojećoj prostorijski borbenih dejstava.

Stab 11. brigade održao je sastanak sa štabovima bataljona na kojem je razmotreno stanje u bataljonima i dati zadaci za pripremu jedinica za pokret.

Potom je održao sastanak brigadni partijski komitet na kojem su donijeti zadaci komunista u političkoj pri- premi marša. U vezi sa tim održani su i sastanci brigad- nog komiteta SKOJ-a, bataljonskih partijskih i skojev- skih biroa, partijskih ćelija i aktiva SKOJ-a.

Na osnovu svestranih vojnih i političkih priprema preduzete su i konkretne mjere. Svi borci i stariješine su upoznati o potrebi pokreta brigade radi konačnog oslobođenja zemlje. Izdvojeni su svi ranjeni, bolesni i iscrpljeni borci i upućeni u Kozarački partizanski odred. Izvršena je popuna sa novomobilisanim borcima i zarob- ljenim domobranima na Banjaluci i Bosanskoj Gradiški. Naređeno je da svi borci i starješine moraju imati ispra- vnu odjeću i obuću. Izvršena je smotra i sva neispravna odjeća i obuća odmah je predata obučarskim i krojačkim radionicama na opravku. Suvišno oružje i ratna oprema predato je partizanskim odredima. Iscrpljeni i nažuljani zaprežni i tovarni konji su zamjenjeni, zatim su svi konji potkovani, neispravni samari i kola opravljani i pri- premljeni za dugi marš. Svim jedinicama brigade davano je povišeno sledovanje hrane. Borcima i starješinama iz obližnjih sela koji su u toku jednog dana mogli stići do kuća da se vide i pozdrave sa svojim dozvoljen je odlazak iz jedinica.

Sve ove pripreme bile su gotove do 5. oktobra 1944.

Toga dana jedinice brigade bile su prikupljene u selima Crna Dolina i Palančište u neposrednoj blizini Prijedora.

Četvrtog oktobra štab korpusa je izdao naređenje za pokret jedinica 4. divizije. Pokret je trebao da otpočne 7. oktobra tačno u 6.00 časova pravcem Sanski Most i dalje preko Jajca na prostoriju Donji Vakuf—Bugojno—Gračanica.²⁶⁷

Petog oktobra štabu 11. brigade je naređeno da se toga dana prebaci iz reona Prijedora preko Sanskog Mosta do Vrhpolja gdje će se odmoriti i prenočiti.

Primivši naređenje za pokret štab brigade je 5. oktobra naredio još jednu smotru brigade. Ljekarska komisija je pregledala sve ljudstvo i pojedine nesposobne u zdravstvenom pogledu borce odvojila. Izvršena je smotra nad zaprežnom i teglećom opremom, i sve ono što je bilo neispravno i nepotrebno je odvojeno. Intendantura brigade, intendant bataljona i ekonom četa su izvršili posljednje pripreme prikupljajući potrebnu hranu za ljudstvo i stoku.

*

Slijedećeg dana, 6. oktobra 1944. štab 11. kozaračke brigade izdao je zapovijest za pokret.²⁶⁸ Zapovijest je glasila:

»Po naređenju štaba naše divizije, a u vezi novonastale situacije kod nas i u svijetu naša brigada treba da izvrši pokret sa Kozare, te u vezi toga

²⁶⁷ AVII k. 1265 rg. br. 30/1—1.

²⁶⁸ AVII k. 776-A" rg. br. 10/1.

Naređujemo:

1. Sve jedinice ove brigade izvršiće pokret sa dosadašnjih svojih položaja i najkraćim putem doći na zbornom mjesto brigade, koje će biti u Prijedoru (kod kuća Batosa), na cesti Prijedor — Kozarac. Na ovom zbornom mjestu sve jedinice brigade moraju biti u 6.00 časova 7. oktobra 1944. godine.

2. Marševska kolona brigade biće postrojena prema slijedećem:

Treći bataljon kreće se na čelu brigade kao brigadna prethodnica.

Zatim se kreće 1. bataljon, a pozadi njega kreće štab brigade sa svojim djelovima (zaštitnica brigade, izviđačka četa, četa za vezu, prateća četa, brigadna ambulanta, intendantura).

Iza ovih jedinica kreće 2. bataljon.

Na začelju brigade, kao zaštitnica brigade, kreće se 4. bataljon.

3. Pravac kretanja prvog dana marša biće: Prijedor, Baltine Bare, s. Pejići, s. Usorci, s. Šehovići, s. Majkići, s. Tomina, s. Vrhpolje gdje će jedinice brigade prenočiti.

4. Konačari: za brigadne konačare određuje se: zamjenik komandanta bataljona drug Borovnica Branko, koji je ujedno i voda konačara, brigadni higijeničar brigade i svaka jedinica brigade odrediće po jednog podoficira. Zamjenik komandanta 3. bataljona i svi ostali koji budu određeni za konačare, da se odmah po prijemu ove zapovjesti jave štabu brigade, gdje će dobiti detaljna uputstva za svoj rad.

5. Ishrana: Intendantura ove brigade još u toku dana izuzeće potrebne količine kruha u Prijedoru za 7. i 8. oktobar, kao i ostalu suhu hranu za navedene dane. Svu ovu hranu podići iz divizijske intendanture.

Ishrana jedinica na maršu reguliše se tako, što će se svaki dan kuhati bolji doručak sa mesom. Po jedno parče mesa od doručka podijeliti svakom borcu na ruke, koji će mu toga dana biti ručak, kao suha hrana. Odmah po obavljenom doručku, svi kuhari po jedinicama, sa potrebnim artiklima za kuhanje večere, pod rukovodstvom intendantata bataljona svakog dana kreću pod komandom intendantata brigade u slijedeće mjesto, gdje stupaju u vezu sa konačarima i pripremaju večeru za svoje jedinice. Suha hrana ne smije se trošiti bez odobrenja starješina.

6. Ostojanje između jedinica, to jest bataljona na maršu biće oko 500 metara. Strogo voditi računa o redu i disciplini na maršu. Svaka jedinica odrediće potrebne patrole-prethodnice i zaštitnice kao i osmatračke neba.

7. Dežurni oficir na maršu prvog dana biće komandant 1. bataljona kapetan Mirko Bašić.

8. Vezu sa štabom brigade održavati kuririma.

9. Brzina kretanja na maršu treba da bude oko 4 km na čas. Na svakih 45 minuta kretanja davati jedinicama 15 minuta odmora, a za vrijeme ručka 2 sata. O svemu ovome staraće se dežurni oficir na maršu.

10. Borci i starješine za vrijeme marša, kao i na prenoćištim ne smiju se udaljavati iz svojih jedinica.«

*

Neposredno prije pokreta brigade komandant 2. bataljona Đuro Vučenović-Busen postavljen je na dužnost u obavještajnu službu divizije, a za komandanta 2. bataljona postavljen je Dušan Obradović.

Uskoro je došlo i do kadrovskih promjena u štabu brigade. Načelnik štaba Ljuban Crnobrnja postavljen je za komandanta artiljerijskog divizionu 4. divizije, a za načelnika štaba postavljen je Mehmed Imširpašić.

Sastav štaba brigade i štabova bataljona u toku pokreta od Prijedora do Bugojna i neposredno prije napada na Travnik bio je slijedeći:

Štab 11. kozaračke NOU brigade: komandant Mićo Kolundžija, politički komesar Joco Marjanović, zamjenik komandanta Mikan Marjanović, zamjenik političkog komesara Živko Rodić, načelnik štaba Mehmed Imširpašić, obavještajni oficir Dušan Babić, intendant Stojan Dojčinović, referent saniteta Mileva Kusonić i brigadni ljekar dr Tonko Gizdavčić.

Štab 1. bataljona: komandant Mirko Bašić, politički komesar Slavko Mikulić, zamjenik komandanta Ostoja Mijić i zamjenik političkog "komesara Dragomir Radišić.

Štab 2. bataljona: komandant Dušan Obradović, politički komesar Muhamed Đeldum, zamjenik političkog komesara Božo Vignjević i zamjenik komandanta Mirko Jovanić.

Štab 3. bataljona: komandant Đuro Milinović, politički komesar Rajko Kukulj, zamjenik političkog kome-

sara Jovica Kos i zamjenik komandanta Branko Borovnica.

Štab 4. bataljona: komandant Rade Batić, politički komesar Mirko Tomić, zamjenik komandanta Vinko Menart i zamjenik političkog komesara Gligo Stojaković.

BRIGADA NA MARSU

Sedmog oktobra 1944. u 6.00 časova jedinice brigade su bile postrojene na zbornom mjestu u Prijedoru. Komandant brigade je izvršio smotru, a zatim izdao naređenje za pokret.

Po lijepom sunčanom danu krenula je 11. brigada sa područja Kozare. Cijela brigada je pjevala, a građani Prijedora su izašli da pozdrave svoje oslobodioce. Pokret je vršen uz dolinu Sane dobro poznatu svakom borcu i starješini iz žestokih borbi više od godinu dana. Uveče 7. oktobra brigada je stigla u selo Vrhpolje gdje je prenoćila.

Uveče štab brigade je izdao zapovjest za pokret za naredni dan. Ujutru 8. oktobra sve jedinice brigade su se postrojile na cesti Tomina — Vrhpolje i zatim krenule preko Ključa i Čađevice i u selo Orahovljane stigle uveče.

Devetog oktobra, brigada je preko Mrkonjić Grada, poslije podne stigla u Jajce.

O istorijskom Drugom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu i njegovim odlukama borci i starješine brigade su mnogo znali. Sada su imali priliku mnogi koji do tada nisu bili u Jajcu i da vide taj grad i da vide zgradu u kojoj je održano zasjedanje. Politički komesari jedinica su iskoristili ovu okolnost da još jednom održe predavanja o značaju Drugog zasjedanja AVNOJ-a, da porazgovaraju sa mnogim novim borcima koji su o tome prvi put čuh i da ih detaljnije upoznaju o tom zasjedanju.

Brigada je zanoćila 9/10. oktobra u reonu Jajca na prostoriji sela Vrbice — Carevo Polje — Pridi, a jednim dijelom na lijevoj obali Vrbasa u Jajcu.

Ujutru 10. oktobra brigada je krenula ka Donjem Vakufu, kroz koji je prošla poslije podne i izbila u selo Kopčić. Tu se brigada duže zadržala i odmorila.

Ovdje je štab brigade izviđao mjesto prelaza rijeke Vrbas. Prostorija za prikupljanje brigade bila je na desnoj obali Vrbasa. Prijeći rijeku gaženjem značilo je izložiti borce i starješine prehladi i drugim oboljenjima i time umanjiti borbenu sposobnost brigade. I dok je štab brigade razmišljao kako da pređe Vrbas bez gaženja, politički komesar brigade Joco Marjanović se dosjetio da se tu može postaviti prelaz od zaprežnih kola redajući ih jedna do drugih preko rijeke. Ovim načinom brigada je bez teškoća prešla na desnu obalu Vrbasa i razmjestila se u selima: 1. bataljon u selu Rogušac, zaseok Drvetine i Ceribašići, 2. bataljon u selu Pirići i Omići, 3. bataljon u selu Ljubnić, 4. bataljon u selo Čelepinova Kula, prištabske jedinice u sela: Grlići, Rosulje, Gornji i Donji Bogunovići i štab brigade u selo Ivoši.

Po prelasku Vrbasa cijela brigada je saznala da je most preko Vrbasa od zaprežnih kola napravljen po ideji političkog komesara brigade, pa je već istu več, iako tog mosta više nije bilo nazvan »Jocin most«.

U selima na desnoj obali Vrbasa brigada se odmarala i pripremala za teške i odlučujuće borbe u dolini Lavše i Bosne.

Vršena je opravka odjeće i obuće, zaprežnog i tovarnog pribora.

SVEČANA PREDAJA PRVIH ODLIKOVANJA I »PARTIZANSKIH SPOMENICA 1941«

Prije podne 18. oktobra 1944. štab 11. brigade postrojio je cijelu brigadu na jednoj poljani ispred jedne na brzinu skromno izgrađene tribine.

Mnogi borci i starješine su se pitali šta će to da bude, a neki koji su već doznali govorili su da će biti svečana predaja odlikovanja.

Oko 10.00 časova naišli su iz pravca Bugojna komandant i politički komesar 4. krajiške divizije Petar Vojnović i Dmitar Bajalica. Komandant im je predao raport. Zatim sva trojica su krenula prema sredini stroja brigade, okrenuli se prema borcima, stali, a zatim komandant divizije je pozdravio sa: »-Smrt fašizmu drugovi!«

Kao odgovor iz hiljadu i više grla jednoglasno je odjeknulo: »Sloboda narodu!«

Komandat brigade je komandovao: »Mirno, na mestu voljno!«

Potom su se komandant i politički komesar divizije sa štabom brigade uputili na tribinu.

Komandant divizije je ukratno objasnio cilj svečanosti navodeći između ostalog slijedeće:

... »U vašoj brigadi je odlikovan veći broj boraca među kojima se nalaze i dva narodna heroja i to Mikan Marjanović i Stojan Grujičić-Jaruga. Drugu Mikanu Marjanoviću biće naknadno uručen orden narodnog heroja (Mikan Marjanović je odlikovan Ordenom narodnog heroja još 20. novembra 1942. među prvim herojima Jugoslavije i njegovo se odlikovanje nalazilo u kancelariji AVNOJ-a) a drug Jaruga neka pride da primi orden heroja...«

Iz stroja je izašao Stojan Grujičić-Jaruga, prišao tribini. Komandant divizije i sam lično uzbuđen stavio je orden sa trobojkom oko vrata Jarugi, zagrlio ga i poljubio. U opštem pljesku i radosti cijele brigade, Jaruga sav zajapuren i crven u licu obećava da će se još više založiti •u borbi protiv neprijatelja kako bi opravdao najviše odlikovanje Jugoslavije.

Potom su prozivani borci i starješine koji su odlikovani. Kako je koji prozvan tako je prilazio tribini, primao •odlikovanje, a brigada je pljeskom pozdravljala odlikovane. Bio je to vrlo svečan dan za sve borce i starješine brigade.

Kada su podijeljena odlikovanja, komandant divizije je upoznao brigadu da su odlikovani i svi borci od 1941. sa odlikovanjem »Partizanska spomenica 1941«, da je to •vrlo visoko odlikovanje kojim se odaje priznanje svima •onima koji se neprekidno bore od 1941. godine. Zatim su prozivani i borci od 1941. i kako je koji prozvan prilazio je tribini, primao odlikovanje i vraćao se u stroj.

Ukupno je tom prilikom podijeljeno 204 »Spomenice 1941«, odnosno dobio ga je svaki dvanaesti borac i starješina u brigadi.

Ovom broju treba se dodati da je u brigadi bilo tri •četvrtine boraca i starješina iz 1942. i 1943. godine.

Kada je komandant divizije podijelio odlikovanja i »Spomenice 1941« održao je govor politički komesar divizije.

On je prvo čestitao svim odlikovanim i rekao:

... »Čitava vaša brigada ponosna je i ne samo brigada, nego i naša divizija što u svojim redovima ima 2 narodna heroja, toliko odlikovanih boraca i starješina i toliko nosilaca »Partizanske spomenice 1941«. Sa tim ćemo se i dalje ponositi i nastojati da to još više opravdamo i da uskoro još bude odlikovanih i pohvaljenih ...«

Zatim je politički komesar divizije govorio o opštoj situaciji, posebno o situaciji u Jugoslaviji gdje snage NOVJ u svim pokrajinama Jugoslavije nanose teške udarce fašistima, da se fašisti svugdje povlače, da ih gonimo i da ćemo ih goniti sve do konačnog uništenja.

Na kraju rekao je da nam predstoje još teške borbe jer se fašisti očajnički brane, znajući da ih čeka pravedna kazna narodnog suda za sve zločine koje su počinili nad našim narodima, ali da toj kazni neće izbjeći. Odao je priznanje brigadi na njenim dosadašnjim uspjesima u borbama i izrazio nadu da će ti uspjesi biti još veći u narednim borbama. Govor je završen sa: »Da živi Komunistička partija Jugoslavije!«, »Da živi Vrhovni komandant NOVJ drug Tito!«

Osamnaestog oktobra 1944. politički komesar podoficirske škole Drago Karasijević je postavljen za političkog komesara 4. bataljona 6. brigade, a na dužnost političkog komesara škole postavljen je Slavko Mikulić, do tada politički komesar 1. bataljona 11. kozaračke brigade.

Umjesto Slavka Mikulića za komesara 1. bataljona je postavljen Dušan Lenardić.

OSLOBOĐENJE TRAVNIKA I DOLINE LAŠVE

Štab 5. korpusa je još početkom oktobra 1944. odlučio da 4. divizija posjedne položaje zapadno od rijeke Bosne na području Zenice. Desno prema Sarajevu nalazila se 10. divizija, a lijevo na području Doboja i Dervente 53. srednjo-bosanska divizija.

Da bi jedinice 4. divizije izbile u dolinu Bosne na odsjeku od Busovače i Lašve do Zenice predhodno je trebalo razbiti i uništiti jake neprijateljske snage raspoređene u Travniku i većem broju uporišta u dolini Lašve. Najjače neprijateljsko uporište bilo je u Travniku koje je bočno obezbjeđivalo komunikacije u dolini Bosne na području Zenice.

Za njemačkog okupatora odbrana Travnika postala je mnogo značajnija poslije 10. oktobra 1944. kada su se snage NOVJ i Crvene armije spojile kod Velike Plane u Srbiji i tako presjekle odstupnicu njemačkoj grupi armija «43» iz Grčke. Tada komandant njemačke grupe armija određuje novi pravac povlačenja dolinom Ibra — Kraljevo — Višegrad — Sarajevo — Slavonski Brod. Tim naređenjem putne i željezničke komunikacije u dolini Bosne postaju najvažniji strategijski pravci povlačenja armija jačine 360.000 ljudi, pojačane kvislinškim naročito četničkim jedinicama.

Štab 5. korpusa odlučuje da neprekidno napada njemačke i kvislinške snage u povlačenju, da im uspori povlačenje, da ih veže i angažuje u borbi i tako pomogne

snagama NOVJ na Sremskom frontu i na frontu u Dalmaciji.

Da bi izbio što prije na područje Busovače i Zenice štab korpusa 18. oktobra izdaje zapovjest za napad na Travnik i sva neprijateljska uporišta u dolini Lašve. Ovom zapovješću 4. divizija sa 7. brigadom 10. divizije dobija zadatak da oslobodi Travnik i dolinu Lašve.

Za realizaciju ovog zadatka, štab divizije je izvršio sledeći raspored svojih jedinica:

Sesta brigada uz podršku artiljerijskog diviziona divizije bez jedne baterije zajedno sa 7. brigadom 10. divizije dobile su zadatak da napadnu neprijatelja u gradu Travniku.

Osma brigada dobija zadatak da zatvori pravce prema Travniku od Zenice povezujući se desno kod Han Kompanije sa 9. brigadom 10. divizije, a lijevo sa Vlašičkim odredom na kotu 570. selo Stranjani. Posebno zatvara pravac padinama Vlašića, koji preko Guče Gore izbija u Travnik.

— Dva bataljona 11. brigade dobijaju zadatak da napadnu i pod svaku cijenu likvidiraju neprijateljske posade na željezničkoj stanici Bila u mjestu Han Bilu, most u Divljaku i produže čišćenje neprijateljskih uporišta u Vitezu i Han Kompaniji sve do Busovače. Za izvršenje ovog zadatka 11. brigadi se dodjeljuje jedna baterija artiljerijskog diviziona divizije, a po naređenju štaba korpusa štab 10. divizije dodjeljuje joj jedan top »Romelovac«.

— Ostala dva bataljona 11. brigade određuju se u korpusnu rezervu i stavljaju pod neposrednu komandu štaba korpusa sa rasporedom na prostorijski Nevića Polje — Canića Brdo (cesta za selo Rankoviće).

NEPRIJATELJSKE SNAGE U TRAVNIKU, DOLINI RIJEKE
LASVE I U ZENICI POLOVINOM OKTOBRA 1944.

U gradu Travniku²⁶⁹ nalazile su se slijedeće neprijateljske jedinice: stožer brzog zdruga sa djelovima 2. i 3. bojne i topničkog sklopa — 800 vojnika; 2. doknadna gorska bojna 3. doknadnog gorskog zdruga — 500 vojnika; 5. i 6. satnija 1. bojne 8. posadnog zdruga — 280 vojnika; kupreška ustaška bojna pojačana sa izbjeglim ustašama iz Jajca, Donjeg i Gornjeg Vakufa i okoline Travnika — 1.300 ustaša. Ukupno 2.880 neprijateljskih vojnika.

U Travniku je bilo i 450 Nijemaca, uglavnom gestapovaca i feldžandarma, ali čim su doznali da se prema Travniku kreću snage 4. krajiške divizije pobjegli su u Zenicu.

Ustaše u Travniku su organizovale odbranu grada sa dva pojasa: spoljni i unutrašnji.

Spoljnu odbranu sačinjavalo je 28 izgrađenih bunkera, kružno oko grada, ispred kojih je postavljena prepreka od bodljikave žice, a ispred žice na mnogim mjestima minska polja.

Unutrašnju odbranu sačinjavale su najveće i najtvrdje zgrade koje su ustaše pretvorile u otporne tačke i to: zgrada vojne kasarne, kazniona, kaštel (stari grad), žandarmerijska kasarna, sjemenište (baš bunar), isusovačka gimnazija, zgrada velike župe, zgrada sudbenog stola i željeznički most kod medrese.

Dolinu Lašve branili su: Dolac, ustaše 5. ustaške bojne — 100 ustaša; Bilu željeznička stanica, ustaše 5. ustaške bojne — 60 ustaša; Han Bilu, ustaše 5. ustaške bojne — 100 ustaša; Divjak, ustaše 5. ustaške bojne — 40 ustaša i Han Kompaniju, ustaše 5. ustaške bojne — 140 ustaša. Ukupno 440 ustaša.

²⁶⁹ A VII k. 58, rg. br. 9/1—94, bojna relacija 1. ustaškog djelatnog stajaćeg zdruga.

Grad Zenicu — Busovača²⁷⁰ branili su: 3. i 5. satnija? 17. žestra bojne; oklopni voz; 15. i 17. satnija 4. bojne-11. ustaškog prometnog zdruga; 2. bojna 11. ustaškog prometnog zdruga; 782. turkestanski bataljon; 105 izviđački; bataljon i 7. samohodni-jurišni bataljon 7. SS »Princ Eugen« divizije. Ukupno u Zenici i Busovači bilo je 4500- Nijemaca i ustaša.

PRIPREME I TOK NAPADA NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA U DOLINI RIJEKE LASVE

Za likvidaciju neprijateljskih uporišta u dolini Lašve-štab brigade je izvršio slijedeći raspored bataljona:

Prvi i 3. bataljon odredio je u korpusnu rezervu.

Drugi bataljon je dobio zadatak da sa dve čete napadne i likvidira neprijatelja u uporištu Divljak, a jednu, četvu u rezervi rasporedi između Divjaka i Han Bile.

Četvrti bataljon je dobio zadatak da napadne i likvidira neprijatelja u uporištu željeznička stanica Bila i u mjestu Han Bila.

Sve jedinice brigade su 19/20. oktobra izvršile pokret prema određenim prostorijama za napad. Prvi i 3. bataljon stigli su 20. oktobra u Nevića Polje i Čanića Brdo i stavili se pod neposrednu komandu štaba korpusa.

Drugi i 4. bataljon su krenuli 20. oktobra, svaki prema dobivenom zadatku da zauzmu u toku dana što povoljnije položaje za napad i da izvide snage i utvrđenja neprijatelja.

Štab brigade sa prištabskim ustanovama smjestio se u selo Veliki Mošunj.

Napad na uporišta željeznička stanica Bila, mjesto Han Bilu i Divjak počeo je u 19.00 časova 20. oktobra 1944.

²⁷⁰ AVII NAV-N-T-311 Roll 194/190—4 operativni izvještaj komande grupe armija »£«.

Odmah u prvom naletu 4. bataljon je likvidirao uporište na željezničkoj stanici Bila dok se neprijatelj u Han Bili cijelu noć 20/21. oktobra i prije podne 21. oktobra uporno branio iz jednog velikog betonskog bunkera. Sa 4. bataljonom se nalazio i komandant brigade Mićo Kolundžija, koji u svom sjećanju navodi:

... »U mjestu Han Bila nalazila se jedna kafana sa nekoliko kuća okolo a uz nju most. Za čuvanje mosta neprijatelj je napravio bunker u kojemu su se nalazile ustaše. Kad smo počeli napad mnogi neprijateljski vojnici, pa čak i civili, smatrajući da vršimo samo napad, pobjegli su u bunker i sklonili se.

Ustaše su pružale žestok otpor iz bunkera. Već je bio dan. U toku noći mi smo uspjeli da ga uništimo, jer se nije ni vidjelo. Kada je svanulo dovukli smo top zvani »Romelovac«, tu ispod mosta na 50 metara i počeli da tučemo po bunkeru. Iako smo granatama probili bunker i napravili otvor, ustaše nisu htjele da se predaju. Morali smo upotrijebiti i brdske topove sa granatama koje imaju šrapnele. Ubacili smo nekoliko takvih granata u bunker i kada je ustaše počeo daviti dim, počeli su pojedinačno iskakati. Ni tada nisu imali namjeru da se predaju, već da pobjegnu. Dočekivali smo ih prilikom iskakanja iz bunkera. Kada je prestao otpor, ustanovili smo da ih je 50—60 mrtvih...«^m

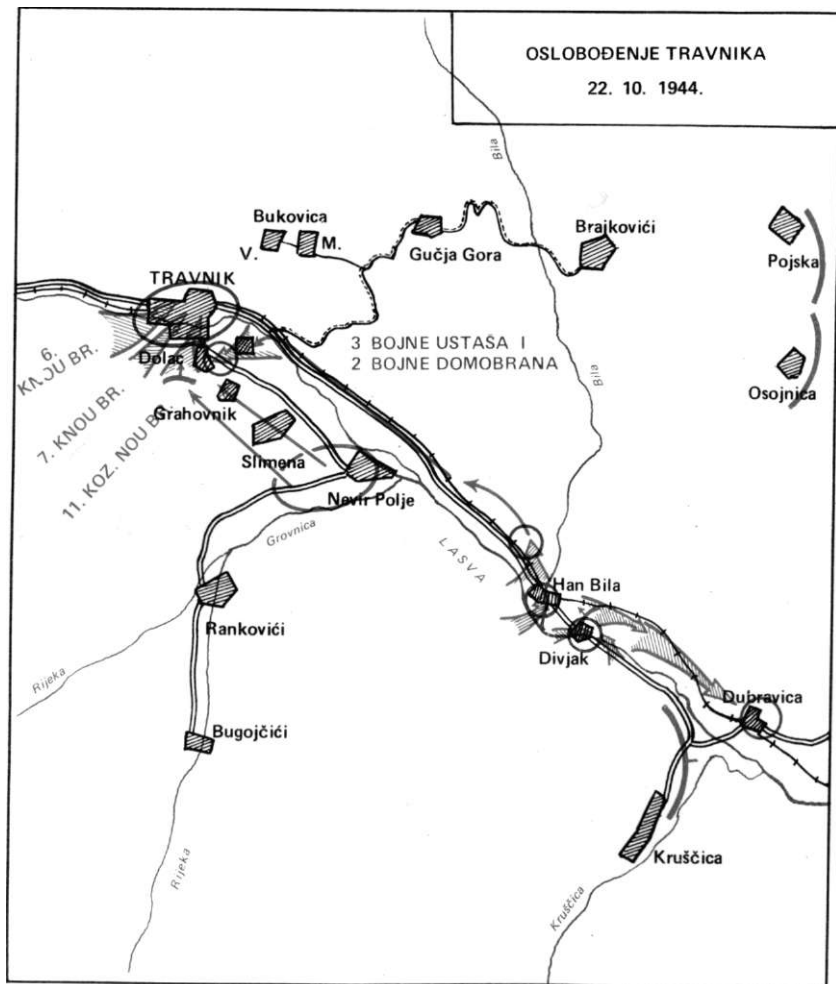
Tek oko podne 21. oktobra likvidiran je neprijatelj -u Han Bih, a odmah zatim i u bunkeru Divjaku. Tom prilikom porušeni su putni i željeznički most.

Drugi bataljon sa pratećom četom brigade odmah je produžio prema neprijateljskom uporištu u Han Kompaniji koje je napao zajedno sa 1. bataljonom 8. brigade.

Četvrti bataljon je po naređenju štaba korpusa napao neprijateljsko uporište u Dolcu kod Travnika.

Dok su 2. i 4. bataljon 11. brigade 21. oktobra vodili borbu u dolini Lašve, dotle su 6. brigada 4. divizije i 7. brigada 10. divizije uspjele u toku noći 20/21. oktobra probiti spoljnu odbranu Travnika, ali su ustaše pred zorom izvršile protivnapad i uz podršku jake artiljerijske i mi-

²⁷¹ Zbornik sjećanja »Kozara u NOB«, knj. 6, str. 375, VIZ, Beograd 1970.

nobacačke vatre povratili izgubljene položaje. Tom prilikom poginuo je načelnik operativnog odsjeka štaba 5. korpusa Josip Mažar Soša, legendarni komandant Kozare.

Komandant korpusa, koji se nalazio na pravcu napada 7. brigade, da bi zaustavio protivnapad ustaša koje su nadirale u pravcu kose Vilenica naredio je komandantu 1. bataljona 11. brigade da odmah uvede bataljon u borbu i preuzme položaje od 7. brigade.

U svanuće 21. oktobra 1. bataljon 11. brigade primio je položaje na Vilenici pod brdom. Ustaše su nastavljale neprekidno da napadaju, a štab bataljona je naredio protivnapad sa dvema četama sa pravca sjevera i sjeveroistoka. Ustaše su otvorile jaku vatru iz svih oružja, kako bi se održali na Vilenici. Međutim, 1. bataljon ih je u snažnim jurišima zbacio sa Vilenice i zauzeo dominirajuće položaje. Ustaše su se samo nekoliko metara ispod položaja bataljona sklonile u uvale. Kada je kod umornih boraca samo na momenat popustila opreznost ustaše iznenada vrše juriš bacajući istovremeno ručne bombe i zasipajući položaje bataljona jakim automatskom vatrom. Uspjeli su ponovo da izbiju na Vilenicu. Tada 1. bataljon ponovo vrši juriš i ponovo zbacuje ustaše sa položaja. Ustaše vrše protivnapad i zauzimaju Vilenicu, snage 1. bataljona vraćaju se protivnapadom na iste položaje i tako nekoliko puta do podne 21. oktobra. Konačno 1. bataljon se učvrstio na položajima na kosi Vilenica što je bilo vrlo značajno za ponovni napad na Travnik uveče 21. oktobra.

Stab 5. korpusa je tokom dana 21. oktobra izvršio pomjeranja snaga sa sjeverozapada na jugoistočni dio grada i uveče uvodeći i korpusnu rezervu 1. i 3. bataljon 11. brigade otpočeo novi napad na grad.

Snažnim i nezadrživim jurišem svih jedinica sa istoka i jugoistoka ustaše su potpuno razbijene, većim dijelom

pregažene i uništene, a oko 1200 uspjelo je pobjeći u kasarnu odakle su pružale očajnički otpor.

Jedinice 3. bataljona 11. brigade oslobodile su zatvor i u zatvoru između ostalih nekoliko drugarica 3. i 4. bataljona 6. brigade koje su ustaše predhodne noći u toku protivnapada zarobile. Treći bataljon 11. brigade prodro je u sam centar grada ispred kasarne i tu je zaustavljen jakim vatrom ustaša.

Do podne 22. oktobra vršeno je nekohko napada na kasarnu ali su ustaše svaki napad odbijale. Obruč oko kasarne sve se više stezao, i poslije podne jedinice 4. divizije bile su na svega 50 metara od zgrade kasarne. Tada zamjenik komandanta 10. divizije Petar Mečava sjeda u tenk sa komandirom tenkovske čete Lazom Marinom, obilazi kasarnu sa pravca glavne ulice grada sa ciljem da izvrši proboj u kasarnu kroz glavna vrata neznajući da je neprijatelj postavio protivtenkovski top u samim vratima. Kada je tenk naišao sa svega nekoliko metara udaljenosti ustaše su uništile tenk i u tenku ubile Petra Mečavu i Lazu Marina. Tako su i drugog dana borbe na Travniku poginula dva istaknuta borca i heroja Kozare Petar Mečava i Lazar Marin. Sa Josipom Mažarom Sošom bio je to veliki gubitak za Bosansku Krajinu, 5. korpus i Kozaru.

Tada štab 4. divizije, koji se nalazio sa borcima i rukovodiocima 6. brigade u blokadi kasarne naređuje da se dovuku topovi i haubice do same kasarne, a istovremeno da se pripreme flaše sa benzinom.

Oko 17.00 časova topovi i haubice otvaraju vatru kroz prozore i vrata kasarne iz neposredne blizine. Iznenada oko 300 ustaša izleće iz kasarne i uz velike žrtve probija se kroz obruč prema Vlašiću i Zenici.

Stab divizije naređuje jedinicama koje drže obruč oko kasarne juriš. Borci i starješine sa benzinskim flašama stižu do zida zgrade, pale fitilje i bacaju kroz pro-

zore zapaljene flaše sa benzinom. Flaše se rasprskavaju i požar zahvata prostoriju za prostorijom. U zgradi među ustašama nastaje panika. Odjednom se otvaraju velika vrata na koja je nagnulo sa uzdignutim rukama u znak predaje oko 900 ustaša. Razoružani su i sprovedeni u zgradu monopola. U kasarni su se još čuli pojedinačni pucnji. To su ustaše koje presuđuju sami sebi. Borba za Travnik se završila 22. oktobra oko 19.00 časova.

Toga dana 2. i 4. bataljon 11. brigade vodili su također žestoke borbe sa neprijateljem.

Četvrti bataljon je likvidirao ustaše u Dolcu i oslobodio ovo mjesto sa ispravnom tvornicom šibica.

Drugi bataljon sa pratećom četom brigade, a uz podršku jedne baterije artiljerijskog divizionu uz sadejstvo 1. bataljona 8. brigade 22. oktobra razbio je i protjerao ustaše iz Han Kompanije sve do Busovače.

Tako su jedinice 11. brigade u Travničkoj operaciji izvršile sve zadatke koje su pred njih postavili štab 5. korpusa i štab 4. divizije.

Slijedeći dan po oslobođenju Travnika 1. i 2. bataljon brigade napali su neprijatelja u Busovači jačine 1500 Nijemaca, jako utvrđenih i podržanih sa 3 tenka i većim brojem topova i minobacača. Napad nije uspio. Brigada je imala 14 ranjenih boraca.

Dvadesetčetvrtog oktobra 1944. krenule su iz Zenice prema Travniku 3. i 5. bojna 1. ustaškog stajaćeg zdruga sa ciljem proboja u Travnik. Bile su to po zlu čuvene ustaše bivše Francetićeve legije tzv. »Crne ustaše«.

Četvrti bataljon 11. brigade prihvatio je borbu na južnim obroncima Vlašića i u dolini rijeke Bile. Borba je počela u 9.00 časova i trajala cijeli dan do 17.00 časova kada su ustaše razbijene i najurene natrag u Zenicu. Ubijeno je 21 i ranjeno 26 ustaša, od kojih je zaplijenjeno

oružje, municija, ručne bombe, odjeća, obuća, konji i komora.

Gubici bataljona 3 poginula i 2 ranjena borca.

Tridesetprvog oktobra 2. bataljon je izbio između Zenice i Lašve na željezničku prugu koju je porušio u dužini oko 2500 metara i likvidirao željezničku stanicu Janjici ubivši 4 Nijemca. Sa tim danom završene su borbe 11. brigade oktobra 1944. godine.

Gubici neprijatelja: blizu 263 poginulih, 44 ranjena i 24 zarobljena vojnika. Brigada je imala gubitke od 5 poginulih i 35 ranjenih boraca.

Zaplijenjeno je: 88 pušaka, 1 minobacač, puščane municije 15.150, mina za minobacač 150, i ručnih bombi 62.

Pored navedenog zaplijenjene su veće količine odjeće, obuće, fišeklija, opasača, ranaca, torbica.

Uništen je jedan drveni cestovni most i dva željeznička, 5 kilometara pruge i 6 betonskih bunkera.

POPUNA BRIGADE NOVIM BORCIMA

Vrhovni štab je naredio oktobra 1944. da se ranije formirane divizije popune do 8.000 boraca. Pošto je 4. divizija bila jedna od najranije formiranih divizija NOVJ ovo se naređenje prije svega u okviru korpusa odnosilo na nju.

Stab 5. korpusa je naredio štabu 4. divizije da se brigade popune do 2.000 boraca mobilizacijom novih boraca na terenu na kojemu se nalaze.²⁷²

Povećanjem brojnog stanja naređeno je da se izvrše i neke organizacijsko-formacijske izmjene. Od dotadašnjih pratećih četa pri brigadama trebalo je formirati artiljerijske divizione, a u bataljonima prateće čete. To će uticati i na kadrovska pomjeranja u brigadama uzdiza-

²⁷² AVII k. 1265, rg. br. 31/1—1.

njem kadrova na veće dužnosti i pomjeranje istog unutar brigada i divizije.

Bataljoni po novoj formaciji trebalo je da se popune od 400 do 500 ljudi.

Stab 4. divizije je zaključio da je ovo naređenje u datom momentu najvažnije naređenje ne samo radi brojnog jačanja divizije, već na prvom mjestu u političkom pogledu da što će se mobilizacijom boraca sa ovog terena na kojemu će divizija više mjeseci voditi borbu, stvoriti jača podrška i oslonac u narodu.

Zato je osnovni zadatak brigade krajem oktobra i početkom novembra bio: mobilizacija novih boraca i prikupljanje podataka o rasporedu i jačini neprijateljskih jedinica u uporištima u dolini rijeke Bosne. Sprovedenjem mobilizacije insistirano je na jačem angažovanju političkih organa brigade na formiranju organa narodne vlasti — NOO, tamo gdje ih do tada nije bilo, odnosno pomoći onima koji su do tada već postojali. To je bio osnovni preduslov da se sa uspjehom sprovede mobilizacija i riješe problemi smještaja i snabdjevanja brigade.

Po naređenju štaba 4. divizije 11. brigada je od 24. oktobra bila raspoređena na velikom području Han Kompanije, Busovače, Lašve i Kaknja.

Na pomenutom području sve starješine brigade i veliki broj izgrađenih boraca razvili su vrlo jak politički rad u narodu upoznajući ga sa ciljevima NOB-e i sa značajem bratstva i jedinstva. Vrlo siromašni i izrabljivani ljudi ovog kraja, od kojih je većina radila u rudnicima zeničkog bazena, po šumama i pilanama i po fabrikama za minimalnu i bijednu nadnicu brzo su shvatili da je to njihova borba i uključivah se u narodnooslobodilačku borbu dajući svoje sinove dobrovoljno u brigadu.

Većina Narodnooslobodilačkih odbora izabrana je do kraja oktobra uz pomoć i prisustvo jedinica brigade. Odbori su birani na skupovima građana sela.

Preko narodnooslobodilačkih odbora sa područja Zenice i Travnika koji su stalno radili na upućivanju novih boraca u brigadu od kojih se većina javila dobrovoljno 11. brigada vrlo brzo je narasla na 2.000 boraca. I po pitanju snabdjevanja i smještaja narodnooslobodilački odbori su pokazali puno zalaganje.

Za uzvrat štab brigade, štabovi bataljona i komande četa postupale su sa velikom i dužnom pažnjom prema narodu ne dozvoljavajući ma kakvu samovolju u ponašanju prema ljudima. Borci i starješine dijelili su sudbinu sa svojim narodom kome su pripadali. To je stvorilo čvrstu povezanost naroda i brigade ne samo u toku rata, nego i poslije, trajno, zauvijek.

Mobilizacijom novih boraca brigada je i politički jačala na planu bratstva i jedinstva. U brigadi je skoro podjednako bilo Srba, Hrvata i Muslimana, a bilo je i pripadnika drugih naroda: Čehoslovaka, Poljaka, Mađara, Rusina, Čerkeza, Italijana i drugih.

I u socijalnom pogledu borački i rukovodeći sastav brigade se izmjenio od ranije pretežnog broja seljaka, u brigadi je sada bilo veliki broj radnika, đaka, oficira i podoficira domobranske vojske i drugih.

POSTUPAK PREMA ZAROBLJENICIMA

Vrhovni štab je prve polovine septembra 1944. pozvao sve oficire, podoficire i vojnike domobranskih, četničkih i drugih vojski odmah da prekinu sa borbom protiv NOVJ i pređu na njenu stranu. U radiogramu od 12. septembra 1944. stoji:

...»Svim oficirima i podoficirima koji do 15. septembra pređu na našu stranu dobrovoljno ili su već prešli potvrđuju im se činovi koji su u to vrijeme imali...«

Po isteku ovog roka 16. septembra, Vrhovni štab je dao Uputstvo za postupak sa istima u kome između ostalog stoji:

...»1. — Sve one jedinice, ili pojedinci koji se nalaze na strani neprijatelja poslije 15. 9. 1944. a nisu mogli iz bilo kojih razloga da pređu na vrijeme na stranu NOVJ, prihvatiti ih i ubuduće ukoliko dobrovoljno pređu na našu stranu i uvrštavati ih u naše jedinice.

2. — Sve one koji će se od sada dobrovoljno, u masama ili pojedinačno predavati, treba najprije ispitati svakog pojedinca i ukoliko se nađe među njima neprijatelja NOB-e ili organizatora i potstrekača protiv prelaska na stranu NOVJ imaju se staviti pod vojni sud. Oni koji hoće da dobrovoljno stupe u NOVJ rasporediti po jedinicama, a one koji ne žele stupiti dobrovoljno u NOVJ staviti u zarobljeničke logore.

3. — Svi oni koji će se uhvatiti da se na strani neprijatelja bore protiv NOV i POJ staviti pred vojni sud i po hitnom postupku suditi i najstrožije kazniti...»^m

U naredjenju štaba 4. divizije organima OZN-e po brigadama stoji da se reahzaciji ovog zadatka priđe sa najvećom odgovornošću i ozbiljnošću.

Načelnik odsjeka OZN-e brigade Milan Stanić koji je imao pune ruke posla još od operacija u dolini Sane, Gomjenice i Vrbasa u toku septembra našao se i sada po završetku Travničke operacije pred vrlo složenim i ozbiljnim zadatkom da među zarobljenima otkrije i pronade punktove neprijateljske obavještajne službe koje je on ostavio prilikom bjegstva iz doline Lašve. Pred njim su stajali zadaci: da obezbjedi brigadu od ubacivanja neprijatelja u njene redove i njegovog razornog rada; da otkrije i utvrdi pritajene ustaše, provokatore i organizatore borbe protiv NOVJ i da ispita novu teritoriju na kojoj se nalaze jedinice brigade i sprečava neprijatelju atentate i diverzije na štabove i komande jedinica, na izviđanje

rasporeda i jačine jedinica brigade, na otkrivanje planova i namjera brigade i na otkrivanje pokreta jedinica brigade.

Ovaj zadatak bio je u toliko teži zato što je neprijatelj na ovom području tri godine vršio svoj uticaj, organizovao svoje agenture, vrbovao veliki broj ljudi u ustaše, Gestapo i druge prookupatorske obavještajne organizacije.

Upornim radom OZN-a je spriječila neprijatelja da se ubaci u brigadu i da je oslabi iznutra, a obezbjedila je i sve jedinice brigade od mogućih iznenadnih diverzantskih napada neprijatelja na štabove i komande. U tome su joj najveću podršku pružili partijska i skojevska organizacija brigade.

SVEČANOST U HAN KOMPANIJU POVODOM DANA VELIKE OKTOBARSKE REVOLUCIJE

Sedmog novembra 1944. održana je u Han Kompaniji svečanost povodom 26. godišnjice Velike oktobarske revolucije. Svečanosti su prisustvovali borci 11. i 6. brigade kao i delegacija 8. brigade.

Proslava je održana u najvećoj dvorani u Han Kompaniji, koja je bila ukrašena slikom Vrhovnog komandanta i mnogobrojnim parolama.

U ime štaba divizije proslavi je prisustvovao tih dana zamjenik komandanta divizije Ranko Sipka. Njega je većina starješina i boraca sa Kozare dobro poznavala od prvih dana ustanka kada je na Balju kod Bosanske Kozarice bio komandir »Baljske čete«, a politički komesar Joco Marjanović. Krajem marta 1942. postavljen je za komandira 1. čete u Udarnom bataljonu 2. krajiškog NOP odreda da bi prije velike ofanzive na Kozaru bio postavljen za komandanta udarnog bataljona, a novembra 1942. godine za komandanta 5. kozaračke brigade na kojoj dužno-

sti je ostao sve do kraja jula 1944, a potom postavljeni na dužnost za zamjenika komandanta novoformirane 53. srednjobosanske divizije. Na ovoj dužnosti je ostao do 18. oktobra 1944. kada je postavljen na dužnost zamjenika komandanta 4. divizije.

Joco Marjanović je na ovoj proslavi bio glavni govornik. Pored njega govorili su omladinski rukovodilac divizije i jedan član političkog odjeljenja divizije. Za vrijeme govora se orilo salom klicanje Komunističkoj partiji Jugoslavije, Vrhovnom komandantu, AVNOJ-u i Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije.

Po završetku govora priređen je zajednički ručak, a poslije podne kulturno-prosvjetna ekipa divizije dala je priredbu. Po završetku priredbe održana su sportska takmičenja u atletici između 6. i 11. brigade i to: u trčanju na 400 metara, u skoku u vis, u skoku u dalj i u bacanju kamena s ramena.

Nakon atletskih takmičenja odražana je fudbalska utakmica između 6. i 11. brigade u kojoj je pobijedila 11. brigada.

Poslije podne stigli su na proslavu komandant i politički komesar divizije Petar Vojnović i Dmitar Bajalica.

Uveče je nastavljeno veselje sa pjesmom i kozaračkim kolom koje se vijalo do kasno u noć.

Niko od boraca i starješina nije te večeri znao da je prilikom povratka štaba divizije iz Han Kompanije u Travnik automobil sa zamjenikom komandanta divizije Rankom Sipkom survao se kod Divjaka u provaliju.

U toj nesreći poginuo je Ranko Sipka, omiljeni i proslavljeni junak sa Kozare. Tako se pridružio nekoliko dana ranije poginulim legendarnim junacima Kozare Josipu Mažaru Soši, Petru Mečavi i Lazi Marinu.

Krajem, oktobra 1944. štab 4. divizije naredio je svim brigadama da zauzmu položaje i djeluju na komunikacijama u dolini Lašve od Busovače do željezničke stanice Lašva i u dolini Bosne od Kaknja preko Zenice do Nemile.

Jedanaesta brigada je dobila zadatak da posjedne položaje na liniji Ahmići — k. 586 — Hrasno, sa zadatkom zatvaranja pravca od Busovače i Lašve prema Travniku i rušenja komunikacije Busovača — željeznička stanica Busovača — Lašva i komunikacije dolinom Bosne Janjići — Kakanj.

Na terenu Busovače i željezničke stanice Busovača bile su raspoređene snage 5. SS brdskog njemačkog armijskog korpusa. On je u mjestu Busovači rasporedio dva eskadrona 105. izviđačkog korpusa i dijelove 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga, ukupne jačine oko 1500 vojnika i oficira. Ove snage podržavao je vod tenkova.²⁷⁴

U željezničkoj stanici Busovača raspoređen je bio samohodni jurišni bataljon 7. SS »Princ Eugen« divizije jačine 800 vojnika i dijelovi 1. ustaškog stajaćeg zdruga jačine 600 ustaša. Ukupno 1400 vojnika i vod tenkova.

Za pružanje pomoći u slučaju napada na Busovaču u Kiseljaku bio je raspoređen 105. jurišni artiljerijski -divizion, a u slučaju napada na željezničku stanicu Busovača pomoć su trebale da pruže njemačke i ustaške jedinice iz Zenice, koje su u to vrijeme brojale oko 5000 vojnika.

Stab 11. brigade se razmjestio u Han Kompaniji. Prvi, 3. i 4. bataljon bili su raspoređeni u dolini Bosne od Lašve do Kaknja sa zadatkom rušenja komunikacija i vozova. Pored toga jedinice su trebale da rade na formiranju i ja-

²⁷⁴ AVII NAV-N-T-311 Roll 194/190—4.

čanju organa narodne vlasti i preko njih da organizuju snabdjevanje i vrše mobilizaciju.

Drugi bataljon je bio razmješten u selu Krnete.²⁷⁵

Već 31. oktobra 2. bataljon je na komunikaciji između Zenice i Lašve zarobio 2 željezničara, ubio 4 njemačka vojnika i likvidirao željezničku stanicu Janjići.

Bataljon nije imao gubitaka. Zaplijenjene su 4 puške i 1 zidni telefon.

Prvog novembra 11. brigada je napala željezničku stanicu Busovača. Tom prilikom ranjeno je 5 neprijateljskih vojnika i 2 borca brigade.

Drugog novembra brigada je iz zasjede između željezničke stanice Lašva i Zenice dočekala jedinicu od 230 ustaša i Čerkeza. Ubijeno je 5 a ranjeno 6 ustaša.

Od 2. do 12. novembra sve jedinice brigade bile su zauzete političkim radom na terenu na formiranju Narodnooslobodilačkih odbora.

Noću 12/13. novembra 1. bataljon napao je neprijateljske osiguravajuće dijelove na pruzi između Lašve i Kaknja kod željezničke stanice Modrinje na kotama 619 i 656 Viduša. Ubijeno je 18 Nijemaca, ranjeno 13 i porušeno 600 metara pruge.

Bataljon je imao 3 ranjena borca.

Noću 13/14. novembra 1. bataljon je ponovo pokidao prugu između Kaknja i Modrinje u dužini 600 metara. Porušena su i dva propusta.

Neprijatelj je pokušao 15. novembra da popravi prugu, ali je vatrom 1. bataljona protjeran i onemogućen.

Sedamnaestog novembra u 8.00 časova na položaje 1. i 2. bataljona na liniji s. Jazbine — k. 513²⁷⁶ napali su njemački 105. izviđački bataljon 5. SS korpusa i samohodni

²⁷⁵ AVII k. 769-A, rg. br. 1/1—2.

²⁷⁶ U dokumentima piše selo Jazvine, a na karti 1:100.000 Jazbine. Autori su se oprijedilili za Jazbine.

jurišni bataljon 7. SS »Princ Eugen« divizije sa pravca Busovače i željezničke stanice Busovača. Ukupno jačine oko 2000 Nijemaca.

Vođena je jaka borba poslije koje su 1. i 2. bataljon protjerali Nijemce uz gubitke 8 poginulih i 5 ranjenih. Gubici bataljona bili su 5 ranjenih boraca.

Cilj ovog ispada Nijemaca je bio da potisne naše jedinice od pruge pošto je toga dana glavnina 118. lovačke njemačke divizije prolazila od Sarajeva prema Slavonskom Brodu.

Slijedećeg dana 1. bataljon je na cesti između Lašve i sela Grablje napao jednu izviđačku njemačku patrolu jačine 5 vojnika i svih 5 likvidirao.

Vodeći borbe u toku novembra na terenu Busovače, Lašve i Kaknja jedinice brigade su se sve bolje upoznavale sa ovim terenom.

U toku novembra u brigadi je došlo do većih kadrovskih pomjeranja. Prije svega po naređenju štaba 4. divizije, 9. novembra štab brigade je uputio u brigadu Vrhovnog štaba NOV i POJ u Beograd, koja će kasnije biti preimenovana u gardijsku jedinicu, 15 provjerenih boraca, a sa njima i slijedeća 4 rukovodioca Petra Misariću, Mirka Bjelajca, Peru Bojana i Vojislava Bakića.

Naredbom štaba 4. divizije od 17. novembra 1944. izvršena su i slijedeća postavljenja: za političkog komesara artiljerijskog divizionu postavljen je Jovica Kos do tada pomoćnik političkog komesara 3. bataljona; za pomoćnika političkog komesara 3. bataljona Simo Resan; za zamjenika komandanta 4. bataljona Miloš Kasabašić; za pomoćnika referenta saniteta Nurija Zahirović; za higijeničara brigade Franjo Zupančić; za obavještajnog oficira 1. bataljona Mladen Sredić; za obavještajnog oficira 2. bataljona Ostoja Novaković; za obavještajnog oficira 4. bataljona Stana Oljača.

Sva ova kadrovska pomjeranja izvršena su unutar brigade što je uslovalo i veća kadrovska pomjeranja u četama i štabovima bataljona.

NEUSPJEO NAPAD NA BUSOVACU
21. i 22. NOVEMBRA

Sredinom novembra 1944. štab 4. divizije donio je odluku da sa 6. i 11. brigadom napadne mjesto i željezničku stanicu Busovača. Cilj napada je bio da likvidira ovo uporište i tim putem izbije glavnim snagama na lijevu obalu Bosne od Kaknja do Nemile, a zatim ometa povlačenje neprijatelja od Sarajeva dolinom Bosne prema Slavonskom Brodu.

Komanda 5. brdskog njemačkog korpusa je radi obezbjeđenja povlačenja njemačkih snaga dolinom Bosne naredila posadama uporišta u Busovači i Zenici odsudnu odbranu.

U mjestu Busovača još uvijek se nalazio 105. izviđački bataljon 5. SS korpusa i jedna bojna ustaša 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga, a u željezničkoj stanici Busovača samohodni jurišni bataljon 7. SS »Princ Eugen« divizije ojačan ustašama iz Zenice.

U mjestu Busovača Nijemci su organizovali kružnu odbranu sa 20 betonskih bunkera, preprekama od bodljikave žice i minskim poljima ispred žice.

Vatreni položaji jedne baterije bili su tako postavljeni da može uspješno tući u svim pravcima. Za manevar unutar uporišta bio je određen vod tenkova.

Ukupno u uporištu je bilo oko 1500 ustaša i Nijemaca.

Dvadesetog novembra jedinice brigade su vršile manja pomeranja u toku priprema napada. Četvrti bataljon se nalazio na položajima Dobriljevo — Vražale gdje je

očekivao smjenu od 4. bataljona 6. brigade. Pokret ovog bataljona izvršen je sa malim zakašnjenjem.

Stab 11. brigade izdao je slijedeće naređenje za napad na mjesto Busovaču:

Prvi bataljon napada sa pravca Kiseljak između ceste i pruge koja vodi za selo Kupreš sa zadatkom da prodre u mjesto Busovaču do crkve koju je neprijatelj pretvorio u otpornu tačku. Uništiti neprijatelja u ovoj otpornoj tački.

Drugi bataljon napada sa sjeverozapada duž ceste i željezničke pruge. Prodire u centar mjesta i spaja se sa jedinicama 1. bataljona.

Dve čete 3. bataljona određene su u brigadnu rezervu, a 1. četa u zasjedu prema željezničkoj stanici Busovača.

Četvrti bataljon posjeda položaje po dubini Kula — trg. 712 — k. 659 sa zadatkom da neprijatelja koji pokuša bjekstvo iz Busovače prema Lašvi dočeka i uništi.

Jedna četa 4. bataljona poseda položaje u selu Dusini sa zadatkom da odbije neprijatelja koji bi pokušao od Lašve preko Donje Višnjice da krene u pomoć neprijatelju u Busovači.

Prateća četa brigade i 1. artiljerijski divizion podržavaju napad 2. bataljona.

TOK NAPADA

U 15.30 časova artiljerijski divizion i prateća četa brigade otvaraju vatru po neprijateljskim bunkerima, rovovima, žici i uporištima u mjestu Busovača. Neprekidna vatra traje do 18.00 časova. Za to vrijeme 1. i 2. bataljon prilaze na domašaj žice i bunkera.

U 18.00 časova 1. bataljon jurišem zauzima 2 bunkera i prodire u Busovaču.

Drugi bataljon na svom pravcu likvidira 1 bunker i tu zastaje. Dalji prodor je zaustavljen, jer neprijatelj otvara sve žešću vatru pri čemu sa dosta uspjeha koristi tenkove kao pokretne otporne tačke.

Štab 2. bataljona do same žice dovlači brdski top i top »Romelovac«. Međutim, velika pomrčina onemogućava uspješno gađanje. Drugi bataljon ostaje na zauzetim položajima na periferiji Busovače. Ujutru čim je svanulo Nijemci i ustaše uz podršku jednog tenka vrše juriš za jurišem koje 2. bataljon odbija. Neprijatelj trpi ogromne gubitke, ali ne prestaje sa protivnapadima. Tada kreću u pomoć bataljonu 2 čete 3. bataljona iz brigadne rezerve. Ove čete u prvom naletu uspijevaju zauzeti jedan bunker, ali ga neprijatelj protivnapadom povraća. Jedinicama 2. i 3. bataljona pomaže i jedan vod 4. bataljona, koji iz sela Kule prilazi do samog potoka Kozice na 300—400 metara od crkve u Busovači odakle je tukao crkvu i cestu prema Kiseljaku sve do 12.00 časova.

Borbu 1. i 2. bataljona kao i dviju četa 3. bataljona podržao je u toku dana (22. novembra) i artiljerijski divizion precizno gađajući neprijateljske bunkere i uporišta u mjestu Busovača. Međutim, bunker izgrađeni od armiranog betona i jače tvrde kuće kao i crkva u Busovači izdržali su ove udare.

I pored toga 2. bataljon je oko 13.00 časova potisnuo neprijatelja, domogao se prvih kuća i sa 2 protivtenkovska topa počeo uspješno da prodire kroz mjesto Busovaču.

Upravo u tom kritičnom momentu po neprijatelja kada je predstojalo njegovo uništenje štab brigade je naredio hitno povlačenje iz Busovače, zbog toga što ni 6. brigada nije zauzela željezničku stanicu Busovača, a neprijatelj je jačim snagama nadirao od pravca Zenice i od Sarajeva preko Kiseljaka.

NASTAVAK BORBI OD 23. NOVEMBRA
DO 8. DECEMBRA

Poslije neuspjelog napada na Busovaču štab brigade je rasporedio jedinice prema mjestu i željezničkoj stanici Busovača i to: 1. bataljon na liniji selo Buselji — Bare; 4. bataljon sela Granica — Hrasno²⁷⁷; 3. bataljon u selo Ahmići da izvrši zaprečavanje na cesti Busovača — Han Kompanija. Za rušenje komunikacije da mobiliše sposobno ljudstvo iz okolnih sela; 2. bataljon u Han Kompaniji u brigadnoj rezervi i štab brigade sa prištapskim jedinicama u Han Kompaniji.

U takvom borbenom rasporedu brigada je nastavila borbe oko mjesta Busovače i željezničke stanice Busovača.

Dvadesettrećeg novembra jedna četa 4. bataljona je dočekala kolonu ustaša koja se kretala iz uporišta u željezničkoj stanici Busovača prema selu Hrasno. Borba je vođena u selu Granica — k. 513.

Ustaše su protjerane natrag uz 5 poginulih i 12 ranjenih. Četa je imala 2 ranjena borca.

Dvadesetčetvrtog novembra jedna četa 1. bataljona dočekala je kolonu Nijemaca iz mjesta Busovača koji su krenuli u nasilno izviđanje prema selu Krnjače. Borba je počela oko 10.00 časova i trajala 1 sat, kada su Nijemci potisnuti u uporište.

Dvadesetšestog novembra oko 250 ustaša u 8.00 časova napada od željezničke stanice Busovača u pravcu sela Granice k. 513, a 300 Nijemaca iz mjesta Busovače u pravcu Jazbine — Bare.

Prvi bataljon je dočekao neprijatelja na liniji Jazbine — Bare, a 4. bataljon na liniji sela Granice — k. 513.

Neprijatelj uz jaku podršku artiljerijske i minobacačke vatre uspjeva zauzeti liniju Hrasno — Bare. Tada

²⁷⁷ U dokumentima štaba brigade piše Rasno, a na topografskoj karti 1:100.000 Hrasno. Autori su se oprijedilili za Hrasno.

1. i 4. bataljon uz podršku artiljerije vrše protivnapad i protjeruju neprijatelja iz sela Hrasnog i Bara do sela Granice — k. 513, gdje se neprijatelj uspio do noći toga dana održati.

Gubici Nijemaca i ustaša bili su 65 poginulih i 55 ranjenih, a 1. i 4. bataljon imao su gubitke od 2 poginula i 14 ranjenih boraca. O ovoj borbi štab brigade je poslao poseban izvještaj štabu 4. divizije.

Po završetku borbe 26. novembra raspored jedinica brigade ostao je isti: 1. bataljon Buselji — Bare — Rovna²⁷⁸ i 4. bataljon Hrasno — Neopalje. Obadva bataljona su zatvarala pravac Busovača — Han Kompanija. Treći bataljon i dalje u selu Ahmići sa zadatkom da zatvara pravac željeznička stanica Busovača — Han Kompanija. Prateća četa brigade nalazila se u selu Rovna. Štab brigade sa četom za vezu, ambulantom, intendanturom, zaštitnom jedinicom i 2. bataljonom kao rezervom brigade u Han Kompaniji.

Tridesetog novembra 3. bataljon je napao neprijatelja na k. 557 sjeveroistočno od željezničke stanice Busovača. Neprijatelj je poslije sat borbe protjeran u željezničku stanicu Busovača. Bataljon nije imao gubitaka.

Istog dana 1. bataljon je napao jednu kolonu sastavljenu od Nijemaca i ustaša jačine jedne čete, koja se kretala iz mjesta Busovača prema željezničkoj stanici Busovača u cilju izviđanja. Ubijeno je 6. Nijemaca i ustaša. Bataljon nije imao gubitaka.

Drugog decembra jedna četa 4. bataljona dočekala je između mjesta Busovače i željezničke stanice Busovača 3 kamiona ustaša koji su iz željezničke stanice Busovača kretali u mjesto Busovaču radi priprema za ofanzivu pre-

^m U dokumentima brigade piše selo Rovno, a na topografskoj karti 1:100.000 Rovna. Autori su se opredelili za Rovna.

ma Travniku. Plotunskom vatrom ustašama su nanijeti gubici u mrtvima i ranjenima.

Istog dana 2. bataljon postavio je zasjedu na cesti Kiseljak — mjesto Busovača, kod škole u selu Gusti Grab. Oko 8.00 časova na zasjedu su naišla 2 kamiona sa vojskom uz pratnju jednog tenka i automobila u kojem su bili njemački oficiri. Nakon borbe od 20 minuta uništena su oba kamiona i u istima 30 njemačkih vojnika sa jednim oficirom. Gubici bataljona bili su 1 poginuo i 1 ranjen borac. Zaplijenjeno je oružje, municija, odjeća i obuća.

Petog decembra u 7.00 časova 180 Nijemaca i ustaša iz mjesta Busovače predvođeni jednim dezterterom dan ranije prebjeglim iz 1. bataljona u Busovaču napalo je 2. četu 1. bataljona.

Da bi iznenada opkolio i uništio 2. četu 1. bataljona komandant 105. izviđačkog bataljona 5. SS brdskog njemačkog korpusa je formirao dvije borbene grupe po 25 ljudi, stavio im petokrake zvijezde na kape i naredio da se provuku iza leđa 2. čete i napadnu je u momentu kada glavne snage bataljona napadnu sa fronta.

Dezterter koji je dao podatke komandantu 105. izviđačkog bataljona o položaju i rasporedu čete nije znao da je jedan vod čete bio raspoređen prema selu Kupreš, po dubini. Kada su se kamuflirane grupe provukle iza leđa čete, vod 2. čete koji se našao u blizini po govoru i komandama je utvrdio da se radi o Nijemcima i po istima otvorio žestoku vatru. Nijemci su se uz gubitke razbjegli, a ostala 2 voda čete su zadržala njemačke snage s fronta dok nisu pristigle ostale čete 1. bataljona i protjerale Nijemce natrag u Busovaču.

U ovim borbama poginulo je 24, a ranjeno 14 Nijemaca. Gubici bataljona: 1 poginuo i 8 ranjenih.

Istog dana grupa njemačkih oficira u luksuznom automobilu sa jednim kamionom vojnika pokušala je da pro-

đe iz željezničke stanice Lašva u mjesto Busovaču. Dočekali su ih dijelovi 4. bataljona i automobil sa oficirima uništili, a kamion sa vojnicima je pobjegao.

Šestog decembra 1. bataljon postavlja zasjedu na cesti između željezničke stanice Busovača i mjesta Busovača. Nailazi ustaška patrola jačine voda koja je dočekanata plo-tunskom vatrom od koje je na mjestu ubijeno i ranjeno 17 ustaša, a ostali su pobjegli.

Sedmog decembra 3. i 4. bataljon postavljaju zasjedu na cesti Kiseljak — Busovača. Neprijatelj je otkrio zasjedu i krenuo sa 4 pravca da opkoli i uništi jedinice u zasjedi. Jednom kolonom kretao se od mjesta Busovača prema selu Kuprešu, drugom sa nekoliko tenkova od mjesta Busovače cestom pravo prema selu Prosje, trećom od škole u selu Gusti Grab prema Radenovićima i četvrtom od sela Klokoti preko sela Bukovice i sela Mehurići u pravcu Radenovića i Prosje.

Oba bataljona 11. brigade prihvatila su borbu sa mnogo jačim neprijateljem. Borba je trajala 5 časova kada su se pred nadmoćnijim snagama morali povući dublje u šumu Mokri Kamen. Treći i 4. bataljon su imali 4 poginula i 3 ranjena borca.

NAPADI NEPRIJATELJA OD 9. DO 15. DECEMBRA PREMA TRAVNIKU

Početkom decembra 1944. jedinice 8. korpusa NOVJ oslobodile su mjesto Knin u Dalmaciji i produžile operacije prema Bihaću. Komandant Jugoistoka i ujedno njemački komandant grupe armija »F« cijeneći nastalu situaciju u dolini Une u dopisu komandantu grupe armije »E« generalpukovniku Aleksandru Leru 6. decembra 1944. između ostalog navodi:

... »Situaciju u zoni operacija grupe armija karakteriše kritično stanje u reonu borbenih dejstava Knin... Južni bok Grupe armija »E« treba da se zaštititi dovodenjem novih snaga preko Travnika ..,«^m

Njemački komandant grupe armija »E« čije se sjedište komande od 21. novembra nalazi u Sarajevu naredio je da postojeće snage u Zenici i reonu Busovače ojačane sa 3 bojne ustaša napadnu od Busovače i do 15. decembra izbiju u Travnik.

U toku 7. decembra 105. izviđački bataljon 5. SS brdskog njemačkog korpusa iz mjesta Busovače i bojna ustaša iz željezničke stanice Busovača su izvidale pravce napada i tom prilikom otkrile položaje 3. i 4. bataljona 11. brigade.

Na osnovu izvršenih izviđanja, 8. decembra napravljen je plan prodora na pravcima prema Han Kompaniji, Vitezu i Travniku.

²⁹ AVII NAV-N-T-311 Roll 190/763—1077.

Ujutru u 6.30 časova 9. decembra 1944. godine 3.000 Nijemaca i ustaša podržani sa 6 tenkova i jakom artiljerijom kreću iz željezničke stanice Busovača sa jednom kolonom prema k. 375, a drugom od Ciglane u pravcu k. 513. Obe kolone jačine su oko 500 vojnika.

Istovremeno neprijatelj kreće iz mjesta Busovače sa tri kolone jačine 800 Nijemaca 105. izviđačkog bataljona i 1200 ustaša ka položajima 11. brigade. Prva kolona nastupa ka selu Buselji, druga ka selu Jazbine i treća kolona ka selu Bare.

Napad je podržavala artiljerija, a kolonu u pravcu Bara i 6 tenkova.

Prvo je jedna jača kolona neprijatelja sa 3 tenka izašla iz željezničke stanice Busovača južno od k. 513. Nju je podržavala mitraljeska vatra i brzometna protivavionska oruđa — flakovi. Prodor ove kolone omogućio je nastupanje kolona u pravcu Bara i Kovačića.

Borba je vođena cijeli dan 9. decembra do uveče i neprijatelj je uspio zauzeti položaje Bare — Kovačić i k. 649.

Protivnapadom 4. bataljon je uspio u 16.00 časova da odbaci neprijatelja sa k. 649 u Kovačiće.

Noću 9/10. decembra položaji brigade bili su: s. Krnjače — s. Jazbine — k. 649 — k. 609 i k. 513.

Idućeg dana u 7.00 časova neprijatelj je počeo ponovo sa napadom. Borba je vođena opet cijeli dan. Oko 14.00 časova neprijatelju od Sarajeva stiže pomoć još jedne bojne ustaša. Angažovana je skoro cijela 8. ustaška divizija.

U 16.00 časova neprijatelj se provlači zaobilaznim putem i izbija na k. 649 probijajući se od Krnjače kroz šumu za leđa 3. bataljonu 11. brigade. Ovim manevrom neprijatelja zbačeni su sa položaja 3. i 4. bataljon.

Treći bataljon je zauzeo nove položaje na k. 912, a 4. bataljon na k. 609. U isto vrijeme neprijatelj je napao i na položaj 1. bataljona 8. brigade u selu Hrasno zaobilaznim manevrom preko sela Šafradina odbacivši ga i iz sela Donja Rovna, tako da je ovaj bataljon zauzeo položaje na lijevom krilu 11. brigade na k. 553. Neprijatelj je svom snagom izvršio juriš na k. 553. Prvi bataljon 8. brigade i bataljoni 11. brigade povukli su se uveče na liniju: trg. 1242 — Rog — k. 990 — k. 912 — k. 689 — isključno k. 517.

Jedanaestog decembra Nijemci i ustaše nastavljaju sa napadima u četiri pravca i to: trg. 1242 — Rog; Jazbine — k. 990; k. 649 — k. 689 i k. 553 — s. Vraniska.

Brigada je spriječila prodor neprijatelja na dva pravca, ali je na pravcu trg. 1242 — Rog i dalje u pravcu k. 990 uspio da zbaci 3. bataljon i kroz šumu izbije na krilo 4. bataljona na k. 912.

Istovremeno neprijatelj je uspio da zbaci 1. bataljon 8. brigade sa k. 517, zauzme dominantne položaje, izbije na lijevo krilo brigade prema položajima 1. bataljona i da ga ugrozi sa nadvišavajućih položaja. Prvi bataljon je prihvatio borbu sve dok nije stigao u pomoć jedan bataljon 6. brigade. Zajedno sa 1. bataljonom 8. brigade koji je bio odstupio ova tri bataljona jednovremenim jurišem na k. 517 zauzeli su je i prisilili neprijatelja na povlačenje.

Nijemci 105. izviđačkog bataljona koji su se bili povukli sa trg. 1242 i k. 990 prema k. 912 gdje je držao položaje 4. bataljon sukobio se sa njima između k. 912 i 689. U žestokoj borbi 4. bataljon je Nijemce odbacio na k. 649, gdje su i zanoćili.

Treći bataljon poslije povlačenja sa trg. 1242 zaobišao je neprijatelja kroz šumu, došao u selo Jazbine, noću 11/12. decembra, i napao neprijateljske pješadijske, artiljerijske jedinice i pozadinske dijelove te centre veze.

Neprijatelj iznenađen snažnim napadom uz vlike gubitke brzo se povlači sa k. 649 u s. Kovačiće.

Neprijatelj iako uzdrman žestokim napadom 3. bataljona s leđa i demoralisan predviđajući da je to početak njegovog opkoljavanja i uništavanja ujutru 12. decembra se povlači ispred 11. brigade i bataljona 6. brigade na prostoriju Dubrava — Bukva Granice, odnosno u reon mjesta i željezničke stanice Busovača.

Trinaestog decembra jedna bojna od oko 300 ustaša krenula je u nasilno izviđanje prema selu Jazbine i Kovačiće. Neprijatelj koji je bio prodro u Kovačiće, ali protivnapadom je razbijen i protjeran u Busovaču.

Time se ovaj napad Nijemaca i ustaša prema Travniku završio uz njihove gubitke od 220 mrtvih i približno toliko ranjenih.

Komanda 5. SS brdskog njemačkog korpusa, koja je naredila, organizovala i rukovala posredno operacijom obavijestila je već 12. decembra 1944. da zbog jakog otpora neprijatelja uz osjetne sopstvene gubitke operacija u oblasti Busovača — Zenica — Travnik mora biti obustavljena.

I gubici 11. brigade bili su veliki. Poginulo 12 boraca, ranjeno 52 borca i rukovodioca, nestalo 9, dezertiralo 2.

Po završetku borbi na dan 14. decembra 11. brigada je po naređenju štaba 4. divizije predala položaje na području Busovače 6. krajiškoj brigadi, krenula na sjever od Han Kompanije i posijela položaje prema Zenici sa slijedećim rasporedom: 1. bataljon u reonu sela Đukići; 2. u reonu sela Janjci, 3. u reonu sela Lupac i 4. bataljon u reonu sela Obrenovci — Jagodići. Stab brigade sa prištabskim jedinicama u selu Osojnici.

Zadatak brigade je bio da brani najkraći pravac koji izvodi od Zenice preko sela Brajkovića i Guče Gore u

Travnik. Zbog toga štab 11. kozaračke brigade je rasporedio bataljone po dubini. Drugi i 4. bataljon na prednjoj liniji, a 1. i 3. bataljon po dubini.

*

Uskoro je štab 4. divizije formirao grupu bataljona sastavljenu od po 1. bataljona iz svake brigade, koja je dobila zadatak dejstva na desnoj obali Bosne u reonu Zenice — Kaknja i Vareša. Za komandanta grupe bataljona postavljen je komandant 11. brigade Mićo Kolundžija. Iz 11. brigade u sastav grupe bataljona ušao je 3. bataljon.

Po prelasku rijeke Bosne za zamjenika komandanta grupe bataljona, štab 4. divizije je postavio Đuru Milinovića.

Umjesto Đure Milinovića za komandanta 3. bataljona je postavljen Branko Borovnica, a za njegovog zamjenika Mile Pucar.

Odlaskom Miće Kolundžije 20. decembra za vršioca dužnosti komandanta brigade štab 4. divizije je postavio dotadašnjeg zamjenika komandanta Mikana Marjanovića.

Dvadesetsedmog decembra u bataljonima su formirane prateće čete slijedećeg sastava:

Prateća četa 1. bataljona: oficira 3, podoficira 5, boraca 20, mitraljeza »Breda« 2, bacača »Džon-Bul« 1, minobacača 2.

Prateća četa 2. bataljona: oficira 3, podoficira 7, boraca 44, mitraljeza »Švarc-loze« 2, mitraljeza »Breda« 1, bacača »Džon-Bul« 1, minobacača 2.

Prateća četa 4. bataljona: oficira 4, podoficira 10, boraca 30, mitraljeza »Breda« 1, bacača »Džon-Bul« 1, minobacača 2.

Prateća četa u 3. bataljonu nije formirana, zato što je bataljon bio odvojen iz sastava brigade.

FORMIRANJE ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA BRIGADE

Istovremeno sa formiranjem pratećih četa u bataljonima, formiran je i artiljerijski divizion brigade. U divizionu su formirane četiri baterije.

Stab 4. divizije postavio je starješinski sastav divizona: komandant Dušan Obradović, politički komesar Bogdan Smitran, zamjenik političkog komesara Branko Rašić i zamjenik komandanta Radoje Cado.

NEKE KADROVSKE PROMJENE DECEMBRA 1944. I JANUARA 1945.

Dvadesetog decembra 1944. šef OZN-e brigade Milan Stanić postavljen je za šefa OZN-e grupe bataljona 4. divizije.

Za šefa OZN-e 11. brigade postavljen je Muhamed Deldum, do tada politički komesar 2. bataljona.

Za političkog komesara 2. bataljona postavljen je Slavko Mikulić. do tada politički komesar podoficirske škole 4. divizije.

Za političkog komesara podoficirske škole postavljen je Drago Karasijević, do tada politički komesar 4. bataljona 6. brigade.

Za komandanta 2. bataljona postavljen je Miloš Kasabašić, do tada komandant 4. bataljona.

Za komandanta 4. bataljona postavljen je Lazo Predojević-Mrkoš.

Za zamjenika komandanta 4. bataljona postavljen je Stojan Grujičić-Jaruga.